

AZ ERŐSZAK GYLKOS TEREINEK EVOLÚCIÓJA AFRIKA KÖZEPÉN

A KÖZÉP-AFRIKAI KRÍZIS KRONOLÓGIÁJA

CSIZMADIA SÁNDOR

A Közép-afrikai Köztársaság

A Közép-afrikai Köztársaság a kontinensen elfoglalt centrális helyzetéből adódóan stratégilag fontos szerepet tölt be. Ez az oka Franciaország hosszú katonai jelenlétének volt gyarmatán, amit abban az időben két nagy folyóról, Ubangi-Sarinak neveztek. Multilaterális afrikai békefenntartó erők mellett különböző időszakokban és céllal líbiai, csádi, kongói, dél-afrikai fegyveres egységek is szerepet vállaltak. Az országot északon Csád, keleten Szudán és Dél-Szudán, délen a Kongói Demokratikus Köztársaság és a Kongói Köztársaság, nyugaton Kamerun határolja.

Tekintettel arra, hogy ebben az írásban az « erőszak gyilkos tereinek evolúcióját » szeretném feltárni, ezért először bemutatom az egymást követő államfőknek és az állami erőszakszervezeteknek az erőszakformák alkalmazásában és terjesztésében játszott szerepét, ugyanezen aktoroknak az egymáshoz való viszonyát, majd az ország fegyveres erőinek, az ellenük lázadó fegyveres csoportoknak illetve a nagyszámú fegyveres banditáknak, az ún. zaragináknak a védtelen civil lakosság ellen elkövetett támadásait, súlyos jogsértéseit tárgyalom.

Az államfők és a fegyveres erők viszonya

A Közép-afrikai Köztársaság erőszakszervezeteit, a katonaságot, csendőrséget és rendőrséget magában foglaló közép-afrikai fegyveres erőket (FACA) 1960-ban hozták létre. A FACA általában *nem volt lojális* az államfőkhöz, amit az államsínykisértetek, államcsínyek, katonai zendülések mutatnak. De igen gyakran a *civileket* sem védte meg. Emberjogi szervezetek gyakori bírálata szerint, a fegyveres testületek tagjai gyilkosságokat, kínzásokat és szexuális erőszakot követnek el *büntetlenül*. Részben a FACA rossz hírneve miatti átszervezések nyomán a nevét 2013 júliusban *köztársasági* fegyveres erőkké (ARC) változtatták. (rfi.fr 2013.07.13.)

A FACA tehát sajátos szerepet játszott az ország történetében: a 2014. január 23-án az átmeneti időszak ideiglenes államfőjévé választott Catherine Samba-Panza elnökösszony előtti *hat* egymást követő államfő közül – mielőtt *államcsínnyel* átvette a hatalmat – *három* volt éppen vagy korábban a fegyveres erők vezérkari főnöke.

Az 1960-ban függetlenné vált Közép-afrikai Köztársaság (RCA) Közép-Afrika enkláv országa, területe 623 000 km², lakóinak száma mintegy 4,5 millió, fővárosa Bangui, államformája elnöki köztársaság. Az ország fontos nyersanyagokkal (gyémánt, arany, uránérc, kőolaj) és jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik, de gazdaságilag igen elmaradott, s ezáltal a világ egyik legszegényebb országa. A lakosság hatvan százaléka keresztény (katolikus, református), húsz százaléka szunnita muzulmán és ugyancsak húsz százaléka törzsi vallású. 1963 óta a nemzeti nyelv a sango, a hivatalos nyelv a francia.

Az egyes régióiban rendkívül alacsony népsűrűségű országban számos népcsoport (gbaya vagy baja, banda, mandjia, szara, mbum, m'baka, jakoma, gula, bororo vagy pöl, arab, hausza, banziri, pigmeus stb.) él. Amíg egyes etnikumok (m'baka, jakoma, szara, gbaya) adott államfők uralma alatt kivételesen jó, majd azok bukása után igen nehéz helyzetbe kerültek, más etnikumok közösségeiről évtizedeken át megfeledezett a mindenkori hatalom. Ugyanakkor a szarvasmarha- vagy zebutenyészítő *bororok* az elmúlt két és fél évtizedben útonálló fegyveres banditák rendszeres zaklatásának voltak kitéve.

Az országban a függetlenné válás óta diktatúrák, államcsínyek, katonai zendülések, polgárháborúk, külföldi beavatkozások váltogatják egymást. Ám a rendfenntartó erők, lázadó csoportok és fegyveres banditák erőszakos fellépéseinek kitett civil lakosság folytonos menekülései, felekezeti-közi lincselések, etnikai-vallási tisztogatások is szomorú figyelmet érdemelnek.

Amikor a köztársaság « alapító atyja » és ezért minden utódjának hivatkozási alapul szolgáló Barthélemy Boganda abbé a Francia Közösségben már *autonóm*, de még *nem független* ország kormányfőjeként 1959. március 29-én életét vesztette, unokaöccse, David Dacko kihasználva a családi köteléket, egy hónappal később átvette a kormányelnöki teendőket. 1960. augusztus 13-án, a függetlenség kikiáltásakor, a 32 éves Dacko az ország első államfője lett, de öt éven át hiábavalóan próbálkozott azzal, hogy Boganda szellemi örököséként fogadtassa el magát, annál is inkább, mert megkísértette a *diktatúra* kiépítése. Egyetlen jelöltként győzött az 1964. januári elnökválasztáson. 1965. december 31-én azonban Jean-Bedel Bokassa ezredes, a fegyveres erők *vezérkari főnöke* megfosztotta a hatalmától.

Miként Boganda és Dacko, Bokassa is az északi *m'baka* etnikumból származott, s úgy állította be magát, mint az *erélyes* embert, az *igazi* vezetőt, aki véget vet a Dacko-korszak *anarchiájának*. A közép-afrikai társadalom *lelkesen* fogadta az ezredes színrelépését, mert személye a *kollektív képzetben* megfelelt egy valódi vezetőről kialakított képnek. (jeuneafrique.com 2010.06.17.)

A Charles de Gaulle által „durva katonának” nevezett Bokassa hatalmának tizennégy évét azonban *lidércnyomásként* élte meg a társadalom. Az államfő módszerei közé tartozott a hatalom „barokk és teátrális” gyakorlása (1976–79 között az ország *császára* volt) és az emberek állandó rettegésben tartása a *büntető erőszak* tudatos alkalmazásával: személyesen is részt vett kihallgatásokon és kínzásokon. (jeuneafrique.com 2010.06.18.)

A Franciaországgal fenntartott kapcsolatai nagy mértékben ingadoztak. Ha zsarolni akarta Párizst, még azon az áron is, hogy áttért az *iszlám* hitre, Muammar Kadhafihoz közeledett, aki Franciaország afrikai jelenlétének ellensége volt.

1979 januártól márciusig Bangui *vérbe folytott* diáktüntetések színtere volt. Az Amnesty International vizsgálóbizottságot küldött a fővárosba, s megállapította, hogy több mint húsz középiskolás diákot öltek meg. Börtönbüntetése után a császár tanácsadójává előlépett David Dacko és a miniszterelnök azt kérték Franciaországtól, hogy távolítsa el Bokassát a hatalomból. 1979. szeptember 20-án, kihasználva a császár líbiai utazását, Párizs a *Barracuda* hadművelet keretében egy puskalövés nélkül visszahelyezte David Dackot a hatalomba. Bokassa eltávolítását lelkesen, ugyanakkor a volt elnöknek a hatalomba való visszahelyezését fenntartásokkal fogadta a társadalom.

Dacko megpróbálta visszállítani az *egypárti* rendszert személyi hatalma kiépítése érdekében. Szándékának ellenzői, közös ideológia híján, az *etnikai* kártyát kezdték kijátszani. 1981. március 15-én már az első fordulóban megnyerte az elnökválasztást. De a hat nappal később kitört erőszakos tüntetések Banguiban odáig fajultak, hogy Dacko *vezérkari főnöke*, André Kolingba tábornok szeptember 1-én megdöntötte a hatalmát.

Kolingba csaknem egy évtizedig tartó egypárti *diktatúrát* vezetett be, de mellőzte Bokassa büntető erőszakpolitikáját. A tábornok-elnök a déli, a lakosság öt százalékát kitevő *jakoma* törzsből származott, s uralma alatt a törzs tagjai töltöttek be minden fontos posztot a közigazgatásban, illetve a hadsereg nagy részét is a soraiból rekrutálták. (jeuneafrique.com 2010.06.17.)

Mindez újabb feszültségeket gerjesztő következményekkel járt, amikor Kolingba utána az egyik északi törzsből (*szara*) származó Ange-Félix Patassé lett az államfő. A hidegháború végén a többpárti rendszert – François Mitterrand francia államfő fellépésére – engedélyező Kolingba az 1993-ban tartott elnökválasztáson elismerte a vereségét Ange-Félix Patasséval szemben, aki Bokassa miniszterelnöke is volt. Mindazonáltal Patassé hamarosan népszerűtlenné vált a fegyveres erők köreiben, de nemcsak azért mert nem tudta fizetni a rendvédelmi erők zsoldját, hanem azért is, mert a hadsereg többsége a *jakoma* etnikumból származott. Éppen ezért igyekezett *marginalizálni* a fegyveres erőket, s létrehozta saját *elnöki gárdáját* és *fegyveres*

miliciáit, amelyeket a saját törzséből (*szara*) és az ahhoz közel álló *gbaya* és *kaba* törzsekből töltött fel. A feszült helyzetben több alkalommal is kitörték katonai zendülések 1996–97-ben¹, melyek során a fegyveres erők különböző zendülő csoportjai keveredtek fegyveres konfliktusba az elnöki gárdával és a Patasséhoz hű miliciákkal.

A zendüléseknek a francia erőknek és kormánynak köszönhető lecsengése után Patassé elnökön a « diktátorok hagyományos paranoiája » vett erőt, ami az elnöki gárda és a miliciák *brutális* kegyetlenkedéseinek hatására rettenetes *terrorhoz* vezetett az országban. A megtorló terror áldozatai főleg jakomák voltak, akik közül – az akkori becslések szerint – mintegy húsz ezren menekültek el lakóhelyükről. Ráadásul Patassé azzal vádolta szövetségesét, Franciaországot, hogy támogatja az ellenségeit és máshol keresett nemzetközi támogatást: a líbiai vezető, Kadhafi 300 katonát küldött személyes biztonsága védelmében.

Patassét 1999-ben újraválasztották államfőnek, de nem tudott úrrá lenni a társadalomban kialakult válságos helyzeten. André Kolingba 2001 májusban sikertelen puccskísérletet hajtott végre ellene (Patassészerint Kolingbát Franciaország támogatta). Az elnök októberben felmentette vezérkari főnökét, az ugyancsak északi származású és a *gbaya* (baja) etnikumból származó François Bozizé tábornokot, aki a letartóztatás elől Csádba menekült. 2002-ben fegyvereseivel rövid időre elfoglalta Bangui-t, de ekkor még nem tudta megdönteni a paranoiás elnök hatalmát, amit mindkét esetben a líbiai hadsereg egységei és a kongói Jean-Pierre Bemba (Kongói Felszabadítási Mozgalom) milicistái mentettek meg. A Patassé és Bemba miliciái által elkövetett bűnöket később a nemzetközi büntető bíróság vizsgálta ki, s megállapította például, hogy több mint hatszáz szexuális bűncselekményt követtek el (news.yahoo.com 2007.05.22.) Ezen túlmenően a jól képzett, de alulfizetett kongói fegyveresek raboltak és fosztogattak is. Végül 2003 márciusban a *volt vezérkari főnök*, François Bozizé sikerrel járt és a *csádi*, valamint a *kongói* (KDK) kormány támogatásával elűzte Patassét a hatalomból. A társadalom fellélegzett, viszont polgárháborúk sora vette kezdetét.

Az első polgárháború (2004–2007)

2004 novemberben fegyveres csoportok megtámadták az ország észak-keleti részében fekvő Vakaga prefektus székhelyét, Birao várost. A Szudánnal határos, *muzulmánok* lakta, 46 500 km² területű – iskolák, egészség-

„A zendüléseknek a francia erőknek és kormánynak köszönhető lecsengése után Patassé elnökön a « diktátorok hagyományos paranoiája » vett erőt, ami az elnöki gárda és a miliciák brutális kegyetlenkedéseinek hatására rettenetes terrorhoz vezetett az országban. A megtorló terror áldozatai főleg jakomák voltak, akik közül – az akkori becslések szerint – mintegy húsz ezren menekültek el lakóhelyükről.”

Jean-Bedel-Bokassa. Forrás: AFP

ügyi intézmények, aszfaltozott utak nélküli – prefektúra lakóinak száma alig haladja meg az ötvenezret. Innen, a muzulmán *gula* törzsből származik a Bozizé hatalmát egy évtized múlva fegyverrel megdöntő Michel Djotodia, aki középiskolai tanulmányai után tizennégy évet töltött a Szovjetunióban. 1998-ban Birao választókerületben – Patasséval szemben – indult a parlamenti választáson, de nem nyert. Mivel franciául, arabul, oroszul és angolul kitűnően beszélt, megpályázta a darfuri Nyala városban működő konzuli állást, amit Patassé megtagadott tőle.

2005-ben tevékenyen támogatta a puccsista Bozizé államfővé választását, s néhány hét múlva megkapta a konzuli kinevezést Nyalába. (jeuneafrique.fr 2014.01.14.) 2006-ban szudáni barátaitól arról értesült, hogy Bozizé minden áron haza akarja rendelni.² A kartúmi kormány segítségével Benin fővárosába, Cotonouba távozott, ahonnan azonnal megszervezte fegyveres lázadó mozgalmát, az UFRD-t (Demokratikus erők uniója az összefogásért), amely novemberben elsöprő támadást indított Birao ellen, melynek nyomán meghalt húsz kormánykatoná. Az UFRD támadásai elől, melyhez időközben egyéb lázadó csoportok is csatlakoztak, mintegy tízezer ember menekült el.

Végül a francia *légierő* biraoi beavatkozása megfékezte a lázadók előrenyomulását, s így megkezdődhettek a szemben álló felek közötti tárgyalások. 2007 januárjában aláírták a Bangui-i egyezményt, mely szerint a francia katonákat 1350 afrikai katona váltotta fel (a Bangui-i egyezményt felügyelő Afrika-közi misszió – MISAB).³

^ Catherine Samba Panza elnökasszony. Forrás: cdn.mg.co.za/

Áprilisban békeegyezményt írtak alá a kormány és az UFDR képviselői Biraoban, mely szerint az UFDR *amnesztiában* részesült, a hatalom elismerte politikai pártként való működését és a lázadó fegyvereseket *integrálta* a hadsereg kötelékébe. 2008-ban az érdekelt felek aláírták a *nemzeti megbékélést* célzó egyezményt is, amely egy *nemzeti egységkormány* felállításáról is rendelkezett.⁴

A benini hatóságok a Bozizé-kormány kérésére még 2006 decemberben letartóztatták Michel Djotodiát és a szóvivőjét. 2008 júniusban engedték őket szabadon, mert elfogadták, hogy részt vesznek a kormánnyal folytatott béketryálgyalásokon. A szóvivő visszatért Banguiba és csatlakozott a rezsimhez, Djotodia azonban – családi okok miatt – még négy évig Cotonouban maradt.

A zaragínák (útonállók) és a civil lakosság megpróbáltatásai

Az útonállás jelensége az 1990-es évek eleje óta létezik Közép-Afrikában, a 2000-es években az ország politikai instabilitásával párhuzamosan felerősödött. Ez azt is jelentette, hogy a hatóságok nem voltak képesek ellenőrzésük alatt tartanai az ország területének jelentős részét. Az Amnesty International (AI) afrikai programigazgatója, Erwin van der Borght 2007 őszén riadót fújt a lakosságot terrorizáló fegyveres bandita csoportok, a *zaragínák*⁵ ténykedése miatt. A támadások áldozatai a legtöbb esetben az ország észak-nyugati területén élő *bororo*⁶ családok vagy gyermekeik voltak. A zaragínák azért tekintették a nomád állattenyésztőket támadási célpontoknak, mert magas váltságdíjat tudtak fizetni (1500-3000 euronak megfelelő CFA frank) állataik eladása után. A zaragínák addig tartották fogva az elrabolt gyermekeket, ameddig a családjuknak vagy rokonaiknak volt eladni való szarvasmarhájuk.⁷ Az is előfordult azonban, hogy hidegvérrel meggyilkolták az elrabolt gyermekeket,

mert nem kapták meg a követelt összegű váltságdíjat. Az AI afrikai programigazgatója szerint „Tekintve, hogy a kormány nem tesz semmit, megszegi a kötelezettségeit olyan emberekkel szemben, akiket a törvények alapján meg kellene védenie. Nagyon itt az ideje, hogy a kormány és a nemzetközi közösség energikus és összehangolt intézkedéseket tegyen.” (amnesty.org 2007.09.19.)

Teddy Seguin francia fotóriporter 2007–2009 között a Közép-afrikai Köztársaságban dolgozott. Képeivel tanúskodott a kiszolgáltatott helyzetben élő bororo állattenyésztőkről, akik *íjász milíciák* létrehozására kényszerültek, hogy a hatóságok helyett – mérgezett végű vesszőkkel – megvédjék magukat és a csordáikat a fosztogató, rabló, váltságdíjat szedő, automata fegyverekkel rendelkező zaragináktól.⁸

A francia fotóriporter közlése szerint az íjászok biztonsági tevékenységét az állam nem ismerte el, ám egyes, Banguitól távol élő prefektusok kiállítottak számukra egy hivatalos „zaragina-ellenes íjász igazolványt” a rendvédelmi szervekkel való kapcsolattartásuk és utazásuk megkönnyítése érdekében. (teddyseguin.com 2012.02.11.)

A helyzetet bonyolította, hogy a Közép-afrikai Köztársaság északi része évtizedek óta *legeltetési terület* a Csádból érkező hatalmas marha- és zebucordák számára is. Ez komoly pénzforrást jelentett az egyik híres-hírheft csádi lázadó, az FPR (Felemelkedés Népi Frontja) hadura, Baba Laddé⁹ „tábornok” számára, aki 2008-ban telepedett le illegálisan a Közép-afrikai Köztársaságban. (rfi.fr 2011.12.16.) A bororok védelmezőjének adta ki magát, de a zaraginák távoltartásáért cserébe, *védelmi* pénzt szedett a csádi állattenyésztőktől. Bevételeiből gépjárművekkel, fegyverekkel szerelte fel a harcosait, akiket közép-afrikai útonállókból, dologtalan fiatalokból, de nigériai, kameruni, szudáni vagy csádi zsoldosokból is rekrutált. A létszámuk 2012-ben már elérte a 3000 főt.

Az egykori csendőr altiszt elsődleges célja Idriss Déby csádi elnök hatalmának megdöntése és valamennyi pöl (bororo, fulani) – Mauritániától a Kongói Demokratikus Köztársaságig terjedő – egyesítése volt. 2011 őszén az internetre feltett felhívásában viszont már egy nagyobb szövetségre szólított fel a terrorista Aqmi (A Maghreb-térség al-Kaida mozgalma), az etiópiai Ogaden tartomány elszakadásáért küzdők, a Nyugat-Szahara függetlenségéért harcoló Polisario Front és természetesen valamennyi pöl között. (jeuneafrique.com 2011.12.23.)

Ez a felszólítás már komoly nyugtalanságot váltott ki a csádi és a közép-afrikai vezetésben, hiszen akkor például a Csádhoz közeli Mali északi részét iszlamista-dzsihadista csoportok, köztük az Aqmi tartották a kezükben.

2012. január 23-án a csádi és a közép-afrikai hadsereg együttes támadást indított Baba Laddé és fegyveres csoportjai felszámolására a Közép-afrikai Köztársaság északi részén, de *rejtélyes* módon az FPR vezérének, miként fegyveresei túlnyomó többségének sikerült dél felé elmenekülnie, annak ellenére, hogy Csád ezer katonát és négy helikoptert mozgósított a művelethez. Baba Laddé egy telefoninterjúban figyelmeztetett, hogy az ellene indított offenzívát „François Bozizé hadüzenetének” tekinti, és bejelentette, hogy ezért tárgyalásokat kezdett a közép-afrikai lázadó csoportokkal. (rfi.fr 2012.01.28.)

< Baba Laddé. Forrás: journaldutchad.com

Fél évvel később Idriss Déby Itno, a Csádi Köztársaság elnöke interjút adott a *Jeune Afrique* heti magazinnak, melyben kitért a lázadó és/vagy bandita honfitársára: „Baba Laddé, aki korábban csádi csendőr volt, útonállóvá és elefántagyar kereskedővé vált, nem lázadó, mint azt egyes médiumok állítják, hanem egy közönséges bandita. Az ilyen alak semmilyen veszélyt nem jelent Csád számára. Nem kizárt azonban, hogy a Közép-afrikai Köztársaságnak igen, ami magyarázatra szorul: a Közép-afrikai Köztársaság kormánya [...] nem tartja ellenőrzése alatt az ország területének egy jelentős részét. De nemcsak Baba Laddéről van szó, hanem Joseph Konyról és másokról is.” (jeuneafrique.com 2012.07.23.)

Valóban, 2012 áprilisban a *Human Rights Watch* figyelmeztetett, hogy 2012 eleje óta az ugandai lázadó csoport, a Joseph Kony vezette Lord's Resistance Army (LRA) támadásai megsokszorozódtak a Közép-afrikai Köztársaság keleti részén, s ezért az érintett térségekben élő civileket sürgősen védelem alá kell helyezni. Ekkor összességében már 400 000 ember menekült el az LRA támadásai elől. „A Közép-afrikai Köztársaságban jelen lévő külföldi erők és az ország biztonsági erőinek jelenléte ellenére, sokkoló látni, hogy a civilek csak korlátozott védelemben részesülnek az LRA brutális támadásaival szemben,” jelentette ki *Anneke Van Woudenberg*, a HRW afrikai divíziójának vezető kutatója. (hrw.org 2012.04.20.)

Amíg amerikai, ugandai, közép-afrikai biztonsági erők Joseph Kony fegyveres bandáit megpróbálták megsemmisíteni az ország nagy kiterjedésű erdősegeiben¹⁰, Baba Laddé szeptember 2-án váratlanul megadta magát a közép-afrikai hatóságoknak az ország középső részén, majd *nemzetközi garanciákkal* Csádba szállították. A *bűnbánó* lázadó és bandita a fegyvereseiről azt mondta, hogy több ezren szétszóródtak a Közép-afrikai Köztársaság területén, ami a *jövőre nézve* nem volt megnyugtató. (rfi. fr 2012.09.09.) 2013 januárban *kinevezték* a csádi kormányfő kabinetjébe missziós ügyekben illetékes tanácsadónak, októberben viszont megszüntették megbízatását.¹¹

Ugyanakkor került nyilvánosságra az az információ is, mely szerint a Bozizé-erzsimet 2003 óta támogató *csádi* katonák 2011 októberében visszatérnek

N'Djamenába. Az nem derült ki, hogy Idriss Déby csádi, vagy François Bozizé közép-afrikai elnök hozta-e meg a váratlan döntést. (rfi.fr 2012.10.29.)

A második polgárháború (2012. december 10. – 2013. március 24.)

A közép-afrikai kormány folytatta a fegyveres lázadókkal 2007–2008-ban megkötött békeegyezmények elmélyítését, s elindította a DDR (Désarmement, Démobilisation, Réintégration) programot, melynek lényege, hogy a lázadó fegyveres csoportok feloszlanak, beszolgáltatják a fegyvereiket, integrálják őket a rendfenntartó erők kötelékeibe vagy a tárdalomba való visszailleszkedésüket segítik elő. A több szakaszban megvalósuló program a lázadók számára igen előnyösnek, a kormánynak viszont igen költségesnek tűnt.

Mindenesetre 2012 májusban az egyik legfőbb lázadó csoport, az APRD (Népi hadsereg a demokrácia helyreállításáért) letette a fegyvert és feloszlott. A többi fegyveres lázadó mozgalom is, amely ugyancsak aláírta a központi kormánnyal a békeegyezményt, arra várt, hogy részt vegyen az ütemezések szerint egy évig tartó DDR-folyamatban. (rfi.fr 2012.05.21.) A *politikai ellenzék* viszont ősszel nyomást gyakorolt az államfőre.¹²

Ezek után Michel Djotodia – két lázadó vezér hívására – augusztusban hazatért Beninből és létrehozta a DDR programra váró lázadó csoportok koalícióját, a Selekat. A nagy többségében muzulmán lázadókból és négy mozgalomból álló szövetség közölte, hogy François Bozizé nem tartotta be a 2007 óta megkötött megállapodásokat, s ezért december 10-én támadásba lendült. Felszereltségének köszönhetően sorra foglalta el az ország északi, középső és keleti részén található városokat, településeket, a rosszul felszerelt FACA egységek ritkán tudtak vagy akartak ellenállást kifejteni, vagy ellentámadást végrehajtani. Roland Marchand francia kutató már ekkor figyelmeztetett: „A Seleka sem kórusban éneklő gyermekekből áll, és ebben a háborúban nem a jók és a gonoszok állnak egymással szemben.” A Szövetség tagjainak valójában nem volt közös programja, egységet csak a rezsim ádáz ellenfeleként mutattak, aminek a végkifejlet, azaz a fegyveres győzelem megszerzése után mutatkoztak meg drámaian a következményei.

Idriss Déby csádi elnök Bozizé tábornok kérésére 150 katonát és húsz katonai járművet irányított az országba, de hangsúlyozta, hogy a csapatok csak ütköző pozíciót foglalnak el, harci feladatokat nem látnak el.

Ezután a közép-afrikai államfő Franciaország és az USA segítségét kérte. François Hollande francia köztársasági elnök kijelentette, hogy francia katonák azért vannak jelen Banguiban, hogy garantálják a francia és európai állampolgárok biztonságát, s nem azért, hogy *beavatkozzanak* egy ország belső konfliktusába vagy *megvédjenek* egy politikai rezsimet.¹³ (liberation.fr 2012.12.27.) Az amerikai kormány úgy döntött, hogy bezárja a nagykövetségét és hazarendeli nagykövetét is. (lemonde.fr 2012.12.28.)

A lázadók előrenyomulásuk ellenére először azt állították, hogy készek „feltétel nélkül tárgyalni” a kormánnyal, de a hivatalos francia és az amerikai reakciók után azt közölték, hogy „Bozizének távoznia kell a hatalomból”. Az Afrikai Unió

és a Közép-Afrikai Államok Gazdasági Szervezete (CEEAC) a válságból való kiút keresésére diplomáciai offenzívába kezdett. François Bozizé végül Jacob Zuma dél-afrikai elnöktől kért segítséget, aki 2003. január 2-től március 31-ig terjedő időszakra az ott lévő 200 fő mellé további 200 dél-afrikai katona telepítését engedélyezte a Közép-afrikai Köztársaságba.

A HRW adatai szerint a lázadók decemberben *több száz* civilt meggyilkoltak és több mint 10 000 lakóhelyet felgyújtottak, valamint összesen mintegy 200 000 ember kényszerült elmenekülni lakóhelyéről.

2013. január 11-én a közép-afrikai kormány hivatalosan bejelentette, hogy a kormány és a lázadók egyezményt írtak alá Gabon fővárosában, Libreville-ben. Az egyezmény kimondja, hogy *nemzeti egységkormányt* kell felállítani, a miniszterelnököt az *ellenzék* soraiból kell kinevezni, Bozizé elnök a következő elnökválasztásig, 2016-ig az ország élén marad. Az egyezmény kimondja azt is, hogy a FOMAC (Közép-afrikai Multinacionális Erők) kivételével „minden idegen katonai erőt ki kell vonni az országból”. (rfi.fr 2013.01.11.) A kormányalakítási tárgyalások február 2-án vezettek eredményre, a nemzeti egységkormány miniszterelnöke Nicolas Tiangaye ügyvéd lett, aki nem ismerte el Bozizé 2011-es elnökválasztási győzelmét, védelmi miniszternek a miniszterelnök-helyettesi posztot is betöltő *Michel Djotodiát* nevezték ki.

Március 17-én a Seleka kormányon kívül maradt vezetői megszakították immár a nemzeti egységkormányval folyó tárgyalásokat, és ultimátumot nyújtottak át neki, melyben követelték foglyaik azonnali szabadon bocsátását, a lázadók tiszti fokozatainak elismerését, 2000 fegyveresnek a nemzeti hadseregbe való átvételét és a *dél-afrikai katonák távozását*. Bejelentették, ha a követeléseiket három nap leforgása alatt nem teljesítik, újra támadásba kezdenek és megdöntik a hatalmat.

François Bozizé tett még egy kétségbeesett kísérletet és március 19-22. között Pretoriában tett látogatást és – végül sikertelenül – kérte Jacob Zumát, erősítse meg expedíciós hadtestjét a Közép-afrikai Köztársaságban.¹⁴

A lázadó fegyveresek valóban megindultak, s több irányból támadva március 23-án bevonultak Banguiba. Bozizé elnök az Ubangi folyón átkelve Kamerunba menekült, majd Beninben telepedett le.

A jövőre vonatkozóan sokat mondó volt, hogy Michel Djotodia kijelentette: a lázadó

„A jövőre vonatkozóan sokat mondó volt, hogy Michel Djotodia kijelentette: a lázadó fegyveresek az ő akaratára ellenében hozták meg a döntést, hogy Bozizénak távoznia kell. Később az is nyilvánvalóvá vált, hogy csádi és szudáni zsoldosok mellett nagy számban zaraginák is csatlakoztak a „felszabadítókhoz”, akiket a győzelem után már nem tudott kezelni sem Michel Djotodia, mint a Seleka vezetője, sem pedig az általa felállított kormány, élén Nicolas Tiangayével, akit ő is kinevezett.”

fegyveresek az ő akarata ellenében hozták meg a döntést, hogy Bozizénak távoznia kell. Később az is nyilvánvalóvá vált, hogy csádi és szudáni *zsoldosok* mellett nagy számban *zaraginák* is csatlakoztak a „felszabadítókhoz”, akiket a győzelem után már nem tudott kezelni sem Michel Djotodia, mint a Seleka vezetője, sem pedig az általa felállított kormány, élén Nicolas Tiangaye-vel, akit ő is kinevezett.

A harmadik polgárháború (2013 szeptember–)

Március 25-én Michel Djotodia „köztársasági elnöknek” nyilvánította magát, majd a CEEAC nyomására Banguiban létrehozták az Átmeneti Nemzeti Tanácsot, amely áprilisban másfél éves időszakra megerősítette – s ezzel némiképpen legalizálta – Djotodiát az elnöki funkcióban. Ő lett az első muzulmán elnök az országban, mely lakossága többségében – mint fentebb már jeleztem – keresztény. Djotodia az állam laikus jellegét egyáltalán nem kérdőjelezte meg. Az új hatalom azonban képtelen volt a *közrend* helyreállítására, mivel a Seleka *kontrollálhatatlan* tagjai március és június között erőszakos akciók sorát követték el a *keresztény* lakosság ellen a fővárosban és vidéken is: raboltak, fosztogattak, gyilkoltak, lakóházakat és falvakat gyújtottak fel, nőket erőszakoltak meg.

2013. szeptember 9-én Michel Djotodia sango nyelven bejelentette, hogy felszolta a Selekat, s ettől kezdve azokat, akik továbbra is a Selekára hivatkoznak, jelképeit viselik, a hatalom *bandiktáknak* fogja tekinteni. Ám Djotodia kitért a fővárostól 250 kilométerre észak-nyugatra fekvő Bossangoa városban lezajlott *tömegmészárlásra* is, melynek során Seleka-ellenes fegyveresek meggyilkoltak száz *muzulmán* lakost, fellégették a házaikat, s menekülésre készítették az életben maradottakat. Szeptember elején vidéki földművelő emberek, akik megelégték a Seleka folyamatos zaklatásait, erőszakos fellépéseit, *önvédelmi csoportokat* (anti-balaka vagy anti-machette) szerveztek. (jeuneafrique.com 2013.09.13.)

A harmadik polgárháború tehát a közép-afrikai *közösségek* vagy *felekezetek* közötti, az *elvakult gyűlölettől* vezérelt konfliktus formáját ölti, melyben a muzulmán többségű Seleka miliciái a *keresztény* és *animista* önvédelmi csoportokkal csapnak folyamatosan össze.¹⁵ December 5-én az *anti-balaka* miliciák a FACA egykori, Bozizé elnökhöz hű katonáinak a támogatásával betörték a fővárosba és a muzulmán lakosság ellen intéztek *megtorló* támadásokat. A Seleka viszont olyan embereket lőtt halomra, akiket azzal gyanúsítottak, hogy segítik a keresztény miliciákat.

A bangui csata napján az ENSZ BT a 2127. sz. határozatával felhatalmazást adott „az afrikai vezetésű MISCA (Közép-afrikai Köztársaságot támogató nemzetközi misszió) 12 hónapos idejű telepítésére”, hogy véget vessen „a közrend teljes összeomlásának, a jogállamiság hiányának és a felekezet-közi feszültségeknek”. A MISCA-t a francia erők (Sangaris hadművelet, 1600 katona) támogatják, akik fel vannak hatalmazva, hogy „minden szükséges lépést megtegyenek”. (lefigaro.fr 2013.12.06.) Másnap a Vöröskereszt munkatársai 280 holttestet számoltak össze a főváros utcáin. Valérie Amos, az ENSZ humanitárius ügyekkel megbízott főtárhelyettese elmondta, hogy 415 000 civil menekült el az otthonából, s ebből 68 000 a szomszédos országokba. 1 300 000 embernek lenne szüksége sürgősen élelmiszersegélyre a humanitárius katasztrófa elhárítása érdekében.

△ *Djotodia és Bozizé Libreville-ben, 2013.01.11.*

2014. január 14-én a CEEAC N'Djamenában tartott csúcsertekezletén az államfők nyomására lemondott Michel Djotodia elnök és Nicolas Tianguye miniszterelnök. (rfi.fr 2014.01.10.) Djotodia Cotonou-ba menekült, ahol még az ő nemzeti egységkormányára által kiadott nemzetközi elfogató parancs tudatában Bozizé is tartózkodik.

Utószó

2013. december 5. óta nem sikerült a Sangaris 1600 francia, a MISCA 6000 afrikai, az újjászervezett FACA 5000 tagjának sem megfékezni a folytatódó erőszakot, ezért Franciaország 2014. február 14-én bejelentette, hogy további 400 katonát vezényel a Közép-afrikai Köztársaságba. Egyúttal François Hollande államfő sürgette az ENSZ-t és az Európai Uniót (EUFOR misszió), hogy gyorsítsák fel békefenntartó erőik telepítését. (nouvelobs.com 2014.02.14.) A francia védelmi miniszter úgy nyilatkozott, hogy előzetesen nem tudták elképzelni a gyűlölet és az erőszak megnyilvánulásának olyan fokát, amellyel ma az ország fővárosában és főként annak nyugati részén találkozni lehet.

Ugyanaznap az UNICEF egy közleményt adott ki, amelyben Manuel Fontaine az ENSZ gyermekvédelmi szervezetének nyugat- és közép-afrikai regionális igazgatója megállapította, hogy az elmúlt két hónapban legalább 133 gyermeket gyilkoltak meg, vagy csonkítottak meg *vallási* vagy *etnikai* okokból. Az UNICEF munkatársait számos esetben leírhatatlan látvány fogadta. „Nincs olyan országnak jövője, ahol a felnőttek a legkegyetlenebb módon támadhatnak büntetlenül ártatlan gyermekekre.” szögezte le Manuel Fontaine. (jeuneafrique.com 2014.02.14.)

Első lépésben a nemzetközi közösségnek kellene *sziszifuszi* munkával megfékeznie „az erőszak gyilkos tereinek” több évtizedes evolúcióját, melyből következően az állam és a társadalom is folyamatosan erőszakra szocializálódott. Az *erőszakot* – mint a tanulmányból kiderült – csak diktatórikus módszerekkel, azaz *erőszakkal* tudták kordában tartani, de az *erőszak* ellen alkalmazott *erőszak* ellen újra *erőszakkal* léptek fel. Mindez napjainkban mintegy vulkánként tört ki, melynek gyűlölettől áthatott izzó láva folyamata hosszú időre felporzseli a mindennapi *együttélés* tereit. ☀

Jegyzetek

- 1 1996. április 18-án robbant ki az első zendülés 250 katonára részvételével, akik 1992–93 óta nem kaptak zsoldot. A zendülésnek akkor lett vége, amikor a katonák végül a francia kormányhoz köszönhetően megkapták a zsoldjukat és ígéretet kaptak arra, hogy az elnök nem indít ellenük büntetőjogi eljárást. 1996. május 18-án újabb zendülés tört ki ötszáz jakoma katonára részvételével, akiket le akartak szerelni. Bangui újra a francia erőkhöz fordult segítségért, akiket ezúttal csádi és gaboni katonák is segítettek. A francia katonák 3500 külföldit mentettek ki az országból a zendülés alatt, amelynek sok halott és még több sebesült áldozata lett. A francia erők és a lázadók egy békeegyezményt kötöttek. A lázadók amnesztiában részesültek, ami lehetővé tette számukra, hogy továbbra is a hadsereg tagjai maradjanak, a biztonságukról a francia katonák gondoskodtak. 1996. november 15-én kirobbant a harmadik zendülés is, amikor a zendülők Patassé elnök távozását követelték a hatalomból. Ezúttal 1500 francia katonát vezényeltek az országba a külföldi állampolgárok védelmében. Egy hosszú tárgyalási folyamat kezdődött, azonban 1997 január elején a zendülők két tárgyaló francia katonát megöltek Banguiban. A francia erők megtorlásként harci helikopterek bevetésével több negyedtet támadtak a fővárosban és megállították a zendülőket.
- 2 Nem lehet tudni, hogy vajon a titkoszolgálatok hamis jelentésének lett az áldozata, vagy a konzuli megbízását tényleg arra használta fel, hogy összeesküvést szőjjön Darfúrban.
- 3 A MISAB és a lázadók közötti összetűzések folytatódtak. A MISAB júniusban egy erőteljes támadást intézett a lázadó csoportok ellen, a támadásnak 200 halálos áldozata lett. Ezt követően a lázadók beszüntették a támadásokat.
- 4 Az elnökválasztást végül is 2011. január 23-án tartották meg, s François Bozizé már az első fordulóban megnyerte azt (64,37%). A második helyet Ange-Félix Patassé szerezte meg (21,41%). A politikai ellenzék egy része csalásról beszélt és új választások kiírását követelte.
- 5 A nemzetközi jogvédő szervezet szerint az útonálló banditák (zaraginák) automata fegyverekkel voltak felszerelvek, többen voltak és szervezettebbek, jobb helyismerettel rendelkeztek, mint a térségben időnként feltűnő kormányerők. A helyi lakosság így mind inkább ki volt téve a végzásoknak, emberrablásoknak, váltságdíj fizetéseknek, gyilkosságoknak.
- 6 A bororok ezen kívül még Guinea, Niger, Nigéria, Csád, Kamerun, Kenya területén élnek. A bororo népről ld. *Le peuple des Bororos*, www.planetafrique.com
- 7 Az áldozatok szerint a zaraginák nagy része a környékről származott: a helyi dialektusokat beszélték és pontosan tudták, hány állatot tartott és milyen egyéb javakkal rendelkezik az a család, amelyet kinéztek maguknak. Hogy ne ismerjék fel őket, turbánnal fedték el az arcukat.
- 8 A mérgezett végű nyílvevesszőket használó íjászok amulettekből készített „páncélzattal” vannak felszerelvek, ami állítólag megvédi őket a zaraginák által használt automatafegyverek golyóitól. Ettől a „védelemtől” erősnek érzvén magukat és a jól kiépített jelzőrendszernek köszönhetően, eltökéltségük és elszántságuk gyakran megfutamodásra készítette a banditákat.
- 9 A Baba Laddé álnév bororo nyelven „a bozótos pusztaság atyját” jelenti.
- 10 Az ugandai hatóságok szerint Joseph Konny a Darfúrtól Szudánig terjedő térségben bújkált 100-150 fegyveresével. Az LRA két másik vezetője az RCA-ban mintegy 100 fegyveressel, akik kis csoportokban szóródtak szét az erdőben. 2011 végén az USA száz különleges ügynököt küldött az LRA által végrehajtott akciók térségébe, katonai tanácsadói minőségben az LRA ellen folytatott műveletek támogatására. Az amerikai tanácsadók hozzájárultak a civil lakosság és a fegyveres erők kapcsolatának javításához, a különböző országokból érkező fegyveres erők és az ugandai katonák közötti kapcsolatok koordinálásához, akiket azzal vádoltak, hogy mámoros állapotban kicsapongtak és szexuális erőszakot követtek el. Az amerikai tanácsadók szerepét a civilek védelmében mindazonáltal korlátozta az a tény, hogy az amerikai védelmi minisztérium nem engedélyezte a tanácsadóknak, hogy elhagyják azokat a városokat, ahová telepíték őket, hogy felmérjék az LRA támadásainak hatását a települési közösségekben, hogy megkönnyítsék a humanitárius segélynyújtást, és hogy segítsék a járőröző regionális erőket. Az ugandai

katonák nagy része nem a civil lakosságot védte, hanem az LRA vezetőinek nyomába eredt. A közép-afrikai kormány csupán szak katonát vezényelt a hatalmas kiterjedésű keleti régióba. Sok településen néhány szállító és kommunikációs eszközökkel rosszul felszerelt katona tartózkodott, de voltak olyan települések, ahol egyetlen katona sem tartózkodott. Mindent összevetve, a térségbe vezényelt 600-800 hazai és külföldi katona tevékenysége nem volt hatékony.

- 11 2013 októberben kiderült, hogy a hazájából néhány héttel korábban engedélyezett egészségügyi kezelésre Nigériába utazott egykori lázadó vezér nehéz helyzebe került, mert október 28-án megköszönték neki a tanácsadói megbízatását a miniszterelnök kabinetjében. Nigériából Nigerbe érkezett, s a nigéri hatóságok közvetítését kérte, hogy visszatérhessen Csádba. A pártként való működés engedélyre váró mozgalmának (FPR) két vezetője, miként a csádi biztonsági források azzal vádolták, hogy visszatért a lázadáshoz. (ld.: Tchad: un retour aux armes pour Baba Laddé? 2013.10.30. www.jeuneafrique.com letöltve: 2013.11.01.)
- 12 2012 májusban a fegyveres lázadókkal elért eredmények hatására Bozizé elnök bejelentette, hogy a *politikai ellenzékkel* is kész „összinte és személyes tárgyalásokat” folytatni. Novemberben a politikai ellenzék kérte a tárgyalások haladéktalan megkezdését a hatalommal, mert mint Nicolas Tiangaye ügyvéd, a 2011-es választási eredmények megsemmisítését és új választások kiírását követelő frontjának (FAREA) koordinátora közölte: „2012. május 15-én François Bozizé tábornok kezdeményezte a politikai párbeszéd megtartását. Sajnos a párbeszéd késlekedik és ezért valamennyi demokratikus ellenzéki erő összeült, hogy követelje a tárgyalások mielőbbi megtartását. Szükséges lenne mindenki részvétele a tárgyaláson, hogy megvitassunk országos jelentőségű kérdéseket”. Ezt követően egyes ellenzéki politikai pártok azt állították, hogy őket fogadta Bozizé elnök. Ám Nicolas Tiangaye szerint, az ország valódi problémáiról nem tárgyaltak, ebből adódik a sürgető felhívás. „Országunk számos kihívással néz szembe biztonsági területen. Az ország területén még mindig vannak külföldi lázadók, nem beszélve az éppen szerveződő lázadó csoportokról.” Mint kiderült, Bozizé elnök nem akart tárgyalni az ellenzék ama részével, amely nem ismerte el választási győzelmét. (ld. République centrafricaine: le dialogue entre pouvoir et opposition se fait attendre 2012.11.14. www.rfi.fr letöltve: 2012.11.15.)
- 13 Holland tárgyalásokra szólította fel az érintett feleket, hogy vessenek véget a válságnak. December 26-án több száz Bozizé-párti tüntető megtámadta a francia nagykövetséget, azzal vádolva Párizst, hogy nem segíti őket a lázadók ellen. Francia katonák akadályozták meg, hogy a tüntetők behatoljanak a nagykövetség épületébe, melyben mintegy félszáz francia származású ember talált menedéket. Az Air France légitársaság úgy döntött, hogy szünetelteti a Párizs-Bangui járatait.
- 14 Kiderült, hogy 13 dél-afrikai katona meghalt, egy pedig eltűnt március 23-án, Bangui bevételkor, s emiatt Zuma a kritikák keresztútjába került. De bírálták a CEEAC részéről is, mert nem tartotta be a libreville-i egyezményt, mely szerint „valamennyi nem közösségi erőt ki kell vonni” a közép-afrikai országból. Napvilágot látott az is, hogy Bozizé és Zuma korábban titokban kötött egy „bányászati szerződést”, mely szerint Dél-Afrika koncessziót kapott nemesfémek kitermelésre. (Zuma sous le feu des critiques après la mort de 13 soldats sud-africains en Centrafrique. 2013.03.25. www.jeuneafrique.com)
- 15 2013 októbertől kezdve sem az állam, sem a CEEAC által telepített közép-afrikai multinacionális erők (FOMAC) nem voltak képesek a legminimálisabb mértékben sem fenntartani a rendet, túlléptek rajtuk az események.

Források

- Michel Djotodia annonce la création de l'armée républicaine de Centrafrique 2013.07.28. <http://www.rfi.fr/afrique/20130728-centrafrique-michel-djotodia-annonce-la-creation-de-larmee-republicaine-de-centrafrique> letöltve: 2013.07.29.
- Centrafrique : un si long purgatoire... 2010.06.17. <http://www.jeuneafrique.com/Articles/Dossier/ARTJAJA2578p042-045.xml0/anniversaire-pauvrete-rebeillon-francois-bozize-centrafrique-un-si-long-purgatoire.html> letöltve : 2012. 12.19.

- Jean-Bedel Bokassa, la gestion baroque du pouvoir 2010.06.18. <http://www.jeuneafrique.com/Articles/Dossier/ARTAJAJa2578p042-045.xml14/france-president-chef-militairejean-bedel-la-gestion-baroque-du-pouvoir-personnel.html> letöltve : 2013.01.09.
- Centrafrique :un si long purgatoire... 2010.06.17. <http://jeuneafrique.com/Articles/Dossier/ARTAJAJa2578p042-045.xml10/anniversaire-pauvrete-rebellion-francois-bozizecentrafrique-un-si-long-purgatoire.html> letöltve : 2012.12.19.
- Armée centrafricaine. http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Armée_centrafricaine&oldid=99617482. letöltve :2014.02.10.
- ICC to investigate Central Africa Republic sexual violence 2007.05.22. http://news.yahoo.com/s/afp/20070522/wl_africa-afp/icccentrafrica_170522145948 letöltve :2007.05.23.
- Première guerre civile. http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Première_guerre_civile_de_Centrafrrique&oldid=99577051 letöltve : 2014.01.17.
- Centrafrique :Michel Djotodia, du maquis aux lambris 2014.01.14. <http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2725p010-015.xml12/afrique-soudan-russie-benin-rca-centrafrique-michel-djotodia-du-maquis-aux-lambris.html> letöltve : 2014.01.14.
- Michel Djotodia. http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Michel_Djotodia&oldid=100569832
- Des bandits armés sèment la terreur en République centrafricaine. www.amnesty.org/fr/news-and-updates/feature-stories/masked-bandits-run-riot-central-africain-republic-20070919 letöltve : 2014.01.15.
- Les Archers peuls de Centrafrique 2010.02.11 <http://teddyseguin.com/dotclear/index.php?2010/02/11/17-les-archers-peuls-de-centrafrique> letöltve: 2014. 01.15.
- La Centrafrique, terrain de chasse d'un rebelle tchadien. <http://www.rfi.fr/afrique/20111216-centrafrique-terrain-chasse-rebelle-tchadien> letöltve : 2011.12.18.
- Centrafrique : Laddé, l'homme qui veut „libérer” les Peuls 2011.12.23. <http://www.jeuneafrique.com/Article/ARTAJAJa2658p008-009.xml10/tchad-mauritanie-rebellion-idriss-deby-itno-centrafrique-ladde-l-homme-qui-veut-liberer-les-peuls.html> letöltve: 2011.12.23.
- Baba Laddé, chef rebelle tchadien, dit entamer des négociations avec les rebelles centrafricains 2012. 01.28. <http://www.rfi.fr/afrique/20120128-baba-ladde-tchadien-rebelle-appel-centrafrique-rca> letöltve: 2012. 01.30.
- Tchad - Idriss Déby Itno : „J'ai trop longtemps prêché dans le désert” 2012.07.23. In: <http://www.jeuneafrique.com/Article/JA2688p003-004-bis.xml10/diplomatie-tchad-libye-idriss-deby-itno-tchad-tchad-idriss-deby-itno-j-ai-trop-longtemps-preche-dans-le-desert.html> letöltve: 2012.07.25.
- République centrafricaine : Les attaques de la LRA s'intensifient 2012.04.20. <http://www.hrw.org/fr/news/2012/04/20/r-publique-centrafricaine-les-attaques-de-la-lra-s-intensifient> letöltve : 2014. 02.02.
- Plusieurs milliers d'hommes de Baba Laddé sont dispersés en Centrafrique 2012.09.09. <http://www.rfi.fr/afrique/20120909-hommes-baba-ladde-sont-plusieurs-disperesent-centrafrique>
- Baba Laddé. http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Baba_Laddé&oldid=97573058 letöltve : 2014.02.02.
- Centrafrique : rapatriement prochain de militaires tchadiens chargés de la sécurité du président Bozizé 2012.10.29. <http://www.rfi.fr/afrique/20121029-centrafrique-rapatriement-prochain-militaires-tchadiens-charges-securite-president> letöltve : 2012. 10.29.
- République centrafricaine : après la dissolution de l'UFDR, les autres forces rebelles attendent leur tour lundi 2012.05.21. www.rfi.fr/afrique/20120521-republique-centrafricain-apres-la-dissolution-udfr-autres-forces-rebelles-attendent-leur-tour letöltve: 2012. 05.26.
- La France n'est pas en Centrafrique pour protéger „un régime” 2012.12.27. http://www.liberation.fr/monde/2012/12/27/-la-france-n-est-pas-en-centrafrique-pour-y-protoger-un-regime_870212 letöltve: 2012.12.27.
- Centrafrique: Washington ferme et évacue son ambassade 2012.12.28. http://www.lemonde.fr/afrique/article/2012/12/28/centrafrique-washington-ferme-et-evacue-son-ambassade_1811055_3212.html letöltve: 2013. 01.04.

- RCA: signature d'un accord de sortie de crise à Libreville 2013.01.11. www.rfi.fr/afrique/20130111-rca-centrafrique-signature-accord-sortie-crise-libreville-bozize-union-nationale-djotodia-seleka/ letöltve: 2013.01.13.
- Centrafrique: Michel Djotodia annonce la dissolution de la Séléka 2013.09.13. <http://www.jeuneafrique.com/Article/ARTJAWEB20130913174824/centrafrique-seleka-michel-djotodia-rebellion-centrafricaine-seleka-centrafrique-michel-djotodia-annonce-la-dissolution-de-la-seleka.html> letöltve: 2013.09.14.
- Centrafrique: la France déclenche l'opération militaire 2013. 12. 05. <http://www.lefigaro.fr/international/2013/12/05/01003-20131205ARTFIG00761-centrafrique-la-france-declenche-l-operation-militaire.php> letöltve: 2013.12.05.
- RCA: la démission de Djotodia officialisée à Ndjamena 2014.01.10. www.rfi.fr/afrique/5min/20140110-rca-demission-djotodia-officilisee-ndjamena-tchad/ letöltve: 2014.01.10.
- Centrafrique. La France envoie 400 soldats de plus 2014.02.14. www.nouvelobs.com/centrafrique/20140214.OBS6455/centrafrique-la-france-envoie-400-soldats-de-plus. letöltve: 2014.02.14.
- Centrafrique:l'Unicef dénonce des „actes horribles” contre les enfants 2014.02.14. <http://www.jeuneafrique.com/actu/20140214T1031119Z20140214T1031022/centrafrique-l-unicef-denonce-des-actes-horribles-contre-les-enfants.html> letöltve:2014.02.14.

A szerzőről

Ny. egyetemi tanár
Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtudományi Kar

About the Author

University professor, emeritus
Corvinus University of
Budapest
Faculty of Social Sciences

sandor.csizmadia@gmail.com

English Abstract

The Evolution of Lethal Spaces in the Middle of Africa

The Central African Republic became independent in 1960. In this study I investigate the role of the heads of state and the armed forces of the country (FACA) in applying different forms of violence against each other and against society at large. Their relation can be characterised by the lack of mutual trust: three chiefs of staff overthrew the power of three heads of state by a coup d'état. One of the heads of state rearranged the armed forces on the basis of ethnicity, another organised his own militia against the FACA, also on ethnical basis, which had additional serious consequences.

For decades, armed bandits (zaraginas) have also contributed to the constant expansion of spaces of violence. They blackmailed farmers, who would be protected by the state, to pay money for them. Some warlords used the money to arm groups with weapons and vehicles. Hundreds of thousands of civilians have escaped of the civil war that started in 2004. The second civil war ended in March 2013, when a rebel alliance (Seleka), mostly consisting of northern Muslims, and lead by Michel Djotodia, overthrew president Bozize's power. The Seleka did not have a joint programme besides removing president Bozize. Moreover, the faithless and lawless zaraginas, as well as foreign mercenaries also joined the alliance, and they launched attacks, looted and slaughtered Christians for several months. The temporary head of the state, Michel Djotodia and his government could not restrain them.

The Christian majority formed some groups of self-defence (anti-balaka) and as retaliation, they slaughtered Muslims. Because of the third civil war, Djotodia had to step down. Today, the main enemy is the anti-balaka groups, which no longer practice self-defence.